

‘Η δίωξη του Νίκου Καζαντζάκη

«Γεννήθηκα στην Κρήτη, στο νησί όπου πραγματοποιήθηκε μιά σύνθεση της Ελλάδας και της Ασίας. Ο Όδυσσεας μου δεν είναι ούτε Έλληνας, ούτε Βάρβαρος αλλά και τὰ δυο μαζί. Είναι Κρητικός».

N. KAZANTZAKHΣ

‘Η Ύψιλλοσία, πού βρίσκεται ακόμα και σήμερα θυσιμένη σ’ έναν αδιάτακτο μεσαίωνα, θέλησε νά επαναλάβει με τόν Ν. Καζαντζάκη ό,τι έκανε με τόν Ροΐδη και με τόν Λασκαράτο. Παρασυρμένη από σκοταδισμό και άρτηριοσκληρωμένο συντηρητικό παρερμηνεύσε δόλοτελα τόν πνεύμα τού Νίκου

Καζαντζάκη και προσπάθησε με κάθε τρόπο νά μειώσει τήν προσφορά του στο έλληνικά γράμματα. Τὰ στοιχεία πού παραθέτουμε είχαν κυκλοφορήσει σ’ ένα έντυπο φυλλάδιο τής έποχής από φίλους τού Καζαντζάκη ως δημοσίευμα τής «Εκδοτικής Φιλολογικής Έταιρείας».

Όταν τόν Έθνικό Θέατρο άλλαξε γενική διεύθυνση και έγινε λόγος στις έφημερίδες για ένδεχομένο ανέβασμα στην κρατική σκηνή τραγωδιών, τού Καζαντζάκη και τού Σικελιανού, ή «Έστία» υποδέχτηκε τήν είδηση μ’ έναν άπ’ τούς γνωστούς έναντιόν τού Καζαντζάκη «Κόσμος» τής (τρέχουσα όνομασία τών δηλητηριωδών σχολιών τής). Στην είδηση άναφερότανε τώς πιθανώς η τραγωδία τού Καζαντζάκη πού θ’ ανέβαζε τόν Έθνικό Θέατρο θά ήτανε ό Κωνσταντίνος Παλαιολόγος. Και ή «Έστία» σχολίαζε: «Ενώ δηλαδή ό Συναγερμός έψηφίσθη διά νά απαλλάξη τήν χώραν από τόν μiasma τού ΕΑΜ, ή Κυβέρνησις τού Συναγερμού έτοιμάζεται νά επιβάλη και από σκηνής τού ... Βασιλικού Θεάτρου τὰ έργα τών δυο ανθρώπων τής Μόσχας!.. Αλλά δεν πειράζει! “Ας γίνει και αυτό, αφού ή Κυβέρνησις παραδίδη τὰ άγια τοίς κυσί!..» (6 Μαΐου 1955).

Σχετικά, ή «Έστία» λίγες μέρες άργότερα, δηλαδή στις 24 Μαΐου χαρακτήρισε ως κομμουνιστική και τόν Ζαν - Πώλ Σάρτρ εξαιτίας τού θεατρικού του έργου «Νεκράσωφ» και με τόν συνήθη τρόπο τής θυμήθηκε και πάλι τόν Καζαντζάκη. Νά τί έγραφε: «Ελπίζομεν ότι κατόπιν αύτῆς ή νέα διεύθυνσις τού Έθνικού μας Θεάτρου θά σπεύση νά συμπεριλάβη τόν «Νεκράσωφ» εις τόν χειμερινόν της ρεπερτόριον μαζί με τόν «Παλαιολόγον» τού Καζάν και άλλα ανάλογα άριστουργήματα! Άριστερόν έργον είναι πληκτικόν είναι... Τί τού λείπει διά νά έγκριθη από τήν παρέαν τών κ.κ. Κανελλοπούλου και Σιας;» (16 Ιουνίου 1955).

Χριστός Ενασταυρώνεται», ή «Υπόθεσις Καζαντζάκη» τοποθετείται πάλι στο κέντρο τού πανελληνίου ενδιαφέροντος. ‘Η Ίερά Σύνοδος άποφασίζει νά ζητήσει τήν ποινική δίωξη τού Ν. Καζαντζάκη. ‘Ο τύπος, σί άνθρωποι τών γραμμάτων και τών καλών τεχνών, σί πολιτικοί άνδρες, ή Βουλή, σί Δήμοι, ό λαός, ό καθένας από τήν πλευρά του παίρνουν μέρος στην ύπόθεση. Από τή θέση πού παίρνουν στο έπίμαχο ζήτημα δημιουργούνται δυο αντίμαχο στρα-

Γράφει ό Γιώργος Στεφανάκης

τόπεδα. Οι μόν Ζητάνε τή δίωξη τού Κρητικού, σί άλλοι μάχονται νά τή ματαιώσουν.

Τὰ δυο στρατόπεδα, είναι τὰ δυο από παμπάλαια χρόνια αντίμαχο στρατόπεδα, πού όποια μορφή κι’ εκδήλωσις κι’ άν παίρνει ό άγώνας τους, στην ούσία, πάντοτε μάχονται, τήν ίδια, τήν πανάρχαια, τήν ατέλειωτη μάχη τής λευτεριάς. Στους φυσικούς υπερασπιστές της, κι’ άλλοι καινούργιοι προσθέτουν τή δύναμή τους, όταν ή προσπάσις τής λευτεριάς πορουσιάζεται ταυτισμένη με τήν προσπάσις τού της λευτεριάς παρουσιάζεται ταυτισμένη με τήν προσπάσις τού πνεύματος. Στην περίπτωση τού Καζαντζάκη, τρεις ακόμα παράγοντες παίζουσε ρόλο καθοριστικό στην τοποθέτηση τών ανθρώπων ή παγκόσμια δόξα τού συγγραφέα, ή ποιότης τών έργων του, όπου ό βαθυστόχαστος Κρητικός, άγγίζει όλόκληρο τόν πυρακτωμένο κύκλο τής ανθρώπινης οδύνης. ‘Ο πόνος από τόν άκίνητο βιολογικά πεπρωμένο τού ανθρώπου, κι’ ό πόνος από τὰ κοινωνικά δεσμά, τις άγκαθερές άλυσίδες τής φτώχειας και τής ανάγκης, όλα πλαστοουργούνται στο πελώριο πνευματικό άμόνι τού Καζαντζάκη και μεταπλάθονται σε αισθητικές αξίες πού φυτεύουσε ρίγη συγκίνησης στή μαγεμένη ψυχή τού αναγνώστη. Και τρίτος παράγοντας είναι, ότι τόν έργο τού Καζαντζάκη, έχει τρισάθα χωμένες τις ρίζες του στή ματωμένη γή τής ελληνικής ιστορίας. Μέσα στο έργο τού Καζαντζάκη προβάλλει ή άλύγιστη ψυχή τής Ρωμιοσύνης μ’ όλη τήν αγωνιστική της ύψη.

Οι παράγοντες αυτοί τού Καζαντζάκη έργου: ό έθνικός του χαρακτήρας, ό κοινωνικός του χαρακτήρας ή ανθρώπινη οδύνη μπροστά στους τυφλούς βιολογικούς νόμους, ή αισθητική τους αξία πού άγγίζει: τις πιο μεγαλόπρεπες κορφές τής καλλιτεχνικής δημιουργίας, συντάσσουσε από πλευρό τού συγγραφέα τή συντριπτική πλειοψηφία τών Έλλήνων, πού άρχιζουσε τή μάχη αύτή, σαν σι πρώτες βολεές τού σκοταδισμού εκτοξεύουσε ενάντια στήν ποιητή.

Μόλις γίνεται γνωστή ή άπόφασις τής Ίεράς Συνόδου για τή δίωξη τού Ν. Καζαντζάκη, σί βουλευτές κ.κ. Βουλοδής, Τζατζάνης και Μητσοτάκης καταθέτουσε έπερωτήρησιν στο προεδρείο τής Βουλής.

‘Η άθηναική άπογευματινή έφημερίδα «Τά Νέα» γράφει σχετικά στις 23 τού Φλεβάρη 1955 τὰ εξής:

Τόν θέμα τής κατασχέσεως βιβλιών και γενικώτερον τών ενεργειών ώρισμένων κρατικών όργάνων σί όποια καθάπτονται τής ελευθερίας τού πνεύματος εν συνδυασμώ με τήν γνωστήν άπόφασις τής Ίεράς Συνόδου όπως Ζητήσει τήν άπαγόρευσις τών βιβλιών τού Νίκου Καζαντζάκη, θά έλθη συντόμως εις

τήν Βουλήν προς συζητην. Πράγματι υπό τών βουλευτών Πειραιώς κ.κ. Βουλοδής και Τζατζάνη άφ’ ενός και τού κ. Μητσοτάκη άφ’ έτέρου κατετέθησαν σχετικαί έπερωτήσεις εις τόν προεδρείον τής Βουλής, διά τών όποιων σκελείται ό ύπουργός τών Έσωτερικών νά καθορίση ποια μέτρα σκέπτεται νά λάβη ή Κυβέρνησις διά τήν αντιμετώπισιν μιάς καταστάσεως, ή όποια όπως τονίζεται παραβάσει τόν πολιτισμόν τής χώρας και δημιουργεί έντυπώσεις εις τόν εξωτερικόν εις βάρος τής χώρας μας. Κατά τας ύπαρχούσας πληροφορίας ή συζητησις επί τής έπερωτήσεως θά γενικευθή θά λάβη δε τόν λόγον και ό άρχηγός τών Φιλελευθέρων κ. Γ. Παπανδρέου, ό όποιος, ως γνωστόν εκτίμα ιδιαίτερος τόν συγγραφέα τού «Αλέξη Ζορμπά», είχε δε προτείνει, εϋθύς μετά τήν άπελευθέρωσιν όπως διά διατάγματος λάβη μετά τού Άγγέλου Σικελιανού έδρας εις τήν Άκαδημία Αθηνών.

Έν τώ μεταξύ ή γνωσθείσα άπόφασις τής Ίεράς Συνόδου προεκάλεσε ζωηράν αντίδρασιν όχι μόνον εις τούς πνευματικούς κύκλους, αλλά και εις τόν ευρύτερον κοινόν. Χαρακτη-

ριστικόν είναι ότι σι κυριώτεροι τών Αθηναικών έφημερίδων δι’ άρθρων και σχολίων των έπεκριναν τήν ληφθείσαν άπόφασις, ό δε εκ τών άρχηγών τού Δημοκρατικού κόμματος καθηγητής κ. Σβώλος διά δηλώσεών του ύπεγράμμισε τας οδυνήρας συνεπειάς τας όποιες θά είχαν ή τυχόν πραγματοποιήσεως τής προτάσεως τής Ίεράς Συνόδου. Έν τώ μεταξύ εις τόν εξωτερικόν συνεχιζονται σι εκδηλώσεις εκτιμήσεως τού έργου τού Νίκου Καζαντζάκη, ό όποιος ως έγράψαμεν ήδη και τήν παρελθούσαν Τετάρτην, αντίθετως προς τὰ άναγραφέντα εις ώρισμένους έφημερίδας χαιρεί άκρας υγείας. Ούτω εις τόν τελευταίον τεύχος τής μεγαλυτέρας αϊγυπτιακής έπιθεωρήσεως και όργάνου τού Έπαναστατικού Συμβουλίου, δηλαδή τής κυβερνήσεως, «Αλ Ταχρίρ» δημοσιεύεται όλοσέλιδον άρθρον με πρόσφατον φωτογραφίαν τού Καζαντζάκη, εις τόν όποιον ό γνωστός αϊγυπτιακός λογοτέχνης Αμίντ Αλ Αμάρ αναλύει τόν μυθιστόρημα «Ο Χριστός Ενασταυρώνεται», διά τόν όποιον, μεταξύ άλλων, λέγει, ότι άποτελεί αντίδρασιν έναντιόν τού σημερινού υλιστικού πνεύματος.

Η ΔΙΩΞΗ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

‘Ο θόρυβος για τή δίωξη τού Καζαντζάκη, άρχιζει με τήν κυκλοφορία τού μυθιστορημάτος του «Ο Καπετάν Μιχάλης».

Τόν «Καπετάν Μιχάλη» τόν δέχτηκε ή κριτική με ένθουσιασμό. Στην «Καπετάν Μιχάλη» ό Καζαντζάκης δίνει μιά άδρή εικόνα τών μεγάλων άγώνων τής Ρωμιοσύνης για τή λευτεριά. ‘Ο σκοταδισμός όμως εξεγειρείται. Τόν σοκάρουν ό άγώνες για τή λευτεριά κι’ ή άκραϊφής δημοτική γλώσσα, τού μεγάλου συγγραφέα.

‘Η «Έστία» δημοσιεύει κύριο άρθρο πού ζητάει τή δίωξη τού Κρητικού. Τόν άρθρο έχει μορφή λιθέλλου και γράφεται με άφορμή έπιφυλλάδα τού κριτικού κ. Αιμιλίου Χουρμούζιου στην «Καθημερινή» στις 12 τού Νοέμβρη 1953.

‘Ο κ. Χουρμούζιος πλέκει τόν εγκώμιο τού Καζαντζάκη. «Αρχισα νά διαβάσω ένα μυθιστόρημα έποποιία... Είναι ένας μεγάλος πίνακας, ζωής... άγκαλιάζει μιά όλόκληρη έποχή... Κεντρικό θέμα ό άγώνας τής Κρήτης για τή λευτεριά της... Άφορμή μόνον μου δίνει για κάποιες σκέψεις σήμερα, ό τρόπος με τόν όποιον ό Καζαντζάκης κατορθώνει νά Εναζωντανέψει μιά όλόκληρη έποχή και νά συνθέσει τόν κλίμα τής ήρωικής ψυχολογίας ενός λαού, πού πάλευσε, για τήν ελευθερία του. Νομίζω πως ό τρόπος αυτός είναι, άληθινόν πρότυπο και γίνεται λαμπρός οδηγός, για τούς νέους μας πεζογράφους, πού συγκινήθηκαν από τόν «ουλλογικό μύθο» και θέλησαν ν’ άπηχίσουν ώρισμένες στιγμές τού έθνικού μας βίου». Κι’ άλλου συνεχίζει «...εδώ κινείται μιά όλόκληρη μικρή πολιτεία και κινείται σύμμετρα με θαυμαστή και ισόρροπη κατανομή ενδιαφέροντος, δημιουργεί τήν άτμόσφαιρα τής όμαδικής ψυχής χωρίς νά παραλείπει τὰ επί μέρους.

«Στό μυθιστόρημα αυτό θά έλεγε κανείς ότι ύπάρχει κάπου κρυμμένος ένας σκηνοθέτης, πού ρυθμίζει τήν κίνηση, αύτῶν τού μεγάλου πλήθους τών προσώπων, ώστε κάθε σκηνή νά έχει άπόλυτον αύτάρκεια... «Έτσι και μόνον έτσι τὰ μεγάλα περιστατικά τού έθνικού βίου αυτά πού μοπολιόστηκαν στην ψυχή μας και διαμόρφωσαν τόν χαρακτήρα μας και έγιναν τόν άπόθεμα τής ιστορικής μνήμης, είναι δυνατόν νά μὴν άποσυντεθούν όταν προσφέρουν τόν σώμα τους στή λογοτεχνική πεζογραφία. Κι’ έτσι γίνονται αυτά πού πρέπει νά είναι: ιστορία παντρεμένη με τόν παρομύθι, για νά ριζώνουν στο συναισθηματικό έδαφος τής εθνότητος»...

Από άφορμή τήν κριτική αύτή τού κ. Χουρμούζιου έγραψε ή «Έστία» κύριο άρθρο ακίζοντας τόν άριστοκρατικό άμερικανικά ρούχα τής ενάντια στο μεγάλο Έλληνα συγγραφέα.

Με τήν κυκλοφορία τού πολύκροτου μυθιστορημάτος «Ο

